

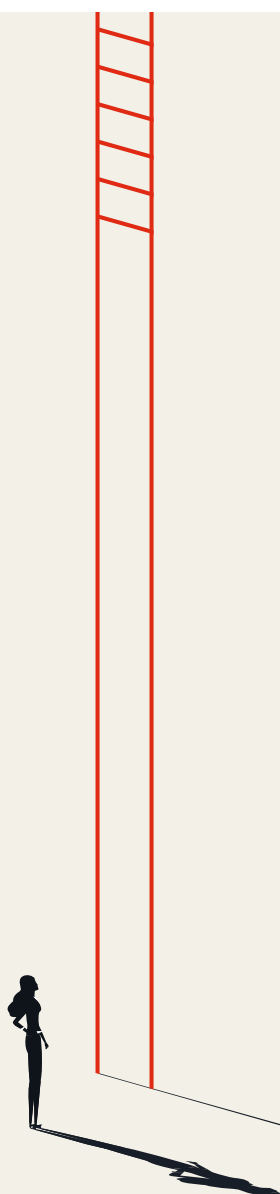
TEEMA-ARTIKKELI

MAAHANMUUTTANEIDEN NAISTEN TYÖLLISTYMISEN ESTEITÄ

Suomi oli jo ennen koronapandemiaa jäljessä muita Pohjoismaita maahanmuuttaneiden naisten työllistämässä. Kyse on paljolti suomalaisen työelämän rakenteisiin ja yhteiskunnan palvelujärjestelmään liittyvistä ongelmista. Mitä asialle voi tehdä?

HEIDI LEHTOVAARA

Väitöskirjatutkija | Tampereen yliopisto

Suomen väestöstä noin kahdeksan prosenttia on ulkomaalaistaustaisia ja heistä puolet naisia. Maahanmuutto on elämän murrosvaiheita, jonka seuraukset ovat naisille ja miehille erilaisia. Suomessa onnistuneen kotoutumisen tärkeimpänä mittarina pidetään työllistymistä. Naisten työllistymiseen vaikuttavat useat tekijät muuttosyyistä koulutukseen ja vanhemmuuteen (Busk ym. 2016, 60–61). Myös uuden kotimaan taloudellisella tilanteella sekä rakenteellisilla tekijöillä on vaikutusta (Kaihovaara 2022). Suomeen muutetaan pääosin vapaaehtoisesti työn, opintojen tai perheen vuoksi. Naisista lähes 70 prosenttia muuttaa maahan perhesyistä (Larja 2019). Oleskelulupakategorioiden määrittämät rajalliset oikeudet sekä epävarma vaihe ennen pysyvän oleskeluluvan saamista muokkaavat yksilöiden asemaa työmarkkinoilla (Könönen 2011).

Maahanmuutto ei aina perustu vapaaehtoisuuteen. Turvapaikanhakija saapuu maahan hakemaan pakolaisasemaa ja hänelle voidaan myöntää kansainvälisen suojelun perusteella annettu oleskelupa. Pakolaisella viitataan henkilöön, jolle turvapaikka on myönnetty ja jolla on oikeus oleskella maassa joko väliaikaisesti tai pysyvästi. Kiintiöpakolaiset¹ on määriteltä pakolaiseksi jo ensimmäisessä turvapaikkamaassa. Nykyajan pakkomuutto liittyy pitkittyneisiin konflikteihin, joiden taustalla on monimuotoisia syitä. Myös luonnonkatastrofit vaikuttavat ihmisten liikkuvuuteen (Lyytinen 2019, 19). Kirjoittaessani tätä tekstiä Ukrainasta on paennut miljoonia ihmisiä Venäjän aloittaman sodan vuoksi. Valtaosa on naisia ja lapsia. Pakomatkan aikana on riski joutua seksuaalisen ahdistelun, väkivallan tai ihmiskaupan uhriksi. Seksuaalinen väkivalta on sotarikos. YK:n alaiset järjestöt, kansalaisjärjestöt ja viranomaiset ovat ilmaisseet huolensa seksuaalisen väkivallan käytöstä osana Venäjän taistelustrategiaa (Ubaud 2022). Suurella osalla pakolaisista on taustallaan nähtyä tai koettua väkivaltaa (Castaneda ym. 2018, 49–50). Hoitamaton traumatausta voi pitkittää merkittävästi sopeutumisprosessia uudessa kotimaassa (Hiitola & Vuori 2018) ja näin ollen hidastaa myös työllistymistä.

Koulutus ja hoivavastuu

Useammalla kuin joka toisella ulkomaalaistaustaisella naisella on korkea koulutus. Se kuitenkin kohtaa työllisyysastetta vain vähän (Larja 2019, 30). Naiset eivät etene koulutustaan vastaaviin ammat-

teihin, vaikka heillä olisi Suomessa suoritettu tutkinto ja vähintään edistynyt suomen kielen taito. Korkeasti koulutettu maahanmuuttanut nainen joutuukin usein aloittamaan työnsä ns. sisääntulo-töiden kautta ja on ylikoulutettu tehtäviinsä nähden (Teräsaho & Hietaharju 2022). Joka neljäs ulkomaalaistaustainen nainen tekee osa-aikatyötä. Yleisin syy tähän on se, ettei kokopäivätyötä ole tarjolla (Yuksel ym. 2022). Suomeen muuttavalle tulevatkin usein yllätyksenä suppeat englanninkieliset työmarkkinat, tutkintojen rinnastamisen vaikeus, piilo-työpaikkojen suuri rooli sekä työnantajien korkeat vaatimukset suomen tai ruotsin kielen taitotasoa kohtaan. Työllistymistä voi hidastaa myös ammattillisten verkostojen ja suosittelijoiden puute Suomesta. Odotusten ja kokemusten välinen ristiriita sekä pitkittyvä työnhaku aiheuttavat turhautumista ja murentavat itsetuntoa.

Kotityöt kasautuvat naisille syntymämaasta riippumatta. Koronakriisi on kuormittanut kaikkia, joilla on läheisiä huolehdittavana. Naisen rooli hoivavastuun kantajana voi korostua maahanmuuton myötä. Palkatta tehdystä hoivatyöstä koituu kustannuksia sitä tekeville – menetettyjä työtunteja ja stressiä (Elomäki 2021). Perheellistyminen vaikuttaa naisten työmarkkina-asemaan heikentävästi. Tukiverkkojen merkitys on suuri etenkin lasten ollessa pieniä. Maahanmuuton myötä tukiverkot katkeavat ja ne on rakennettava kokonaan uudelleen. Suomessa on 1970-luvulta alkaen ollut ihanteena kahden elättäjän ja hoivaajan malli. Vanhempien roolit ja vastuunjako ovat kuitenkin edelleen usein perinteisiä. Suurin osa lapsista hoidetaan kotona noin kahden vuoden ikään saakka (Järventausta ym. 2021). Vanhempainvapaita pitävät edelleen pääosin äidit isien osuuden ollessa Pohjoismaiden matalimpia (THL 2022). Kansainvälisesti vertailluna naiset ovat Suomessa pitkään kotona lasten kanssa. OECD kiinnitti jo vuoden 2018 raportissaan huomiota Suomen pitkään kotihoidontukeen, jota maahanmuuttaneet naiset käyttävät pidempään (Kurronen 2021).

Perheiden moninaisuus

Perhemuodolla on vaikutusta työllistymiseen. Monimuotoisista² perheistä määrällisesti suurimpia ryhmiä ovat yhden vanhemman perheet³, joita on miltei joka neljäs lapsiperheistä. Suurin osa yhden vanhemman perheistä on äidin ja lapsen/lasten muodostamia. Maahanmuuttaneiden naisten kohdalla yksinhuoltajuus on yleisempää

erityisesti Somaliasta muuttaneiden kohdalla (Tilastokeskus 2020). Kiintiöpakolaiset ovat usein yksinhuoltajia, koska Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö UNHCR valitsee uudelleensijoitettaviksi kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevat perheet.

Äidin hyvä työmarkkina-asema ennen äitiys- tai perhevapaalle jäämistä ennakoii nopeampaa paluuta takaisin työelämään. Mikäli nainen muuttaa Suomeen ollessaan raskaana ja/tai pienten lasten äitinä, saattavat kotoutumisvaiheen suomen ja ruotsin kielen kurssit sekä työllistymistä tukevat palvelut viivästyä tai mennä kokonaan ohi. Siirtymä työelämään on haasteellisempaa, mikäli ammatillisia verkostoja saati työpaikkaa ei vielä ole. Määräaikaiset työsuhteet päättyvät usein naisten kohdalla lapsen saamiseen. Julkisuudessa käyty keskustelu pitkien hoitovapaiden taustalla vaikuttavista syistä on usein mustavalkoista. Maahanmuuttaneiden naisten kohdalla kotiäitiyden pitkittymiseen vaikuttaa epävarma työtilanne. Työllisyys takkuilee yhden vanhemman perheissä erityisesti lasten ollessa pieniä. Esimerkiksi naisenemmistöisillä palvelualoilla työ on usein vuorotyötä, jossa työvuorot voivat vaihdella ennakoimattomasti. Tämä haastaa lastenhoidon järjestämistä (Moring & Kaunisto 2021).

Rakenteellisia esteitä

Suomeen muuttava kohtaa voimakkaasti sukupuolen mukaan segregoituneet työmarkkinat. Ulkomaalaistaustaisilla naisilla on suhteellisesti enemmän tekniikan alan tutkintoja ja vähemmän terveys- ja sosiaalialan tutkintoja kuin Suomessa syntyneillä. Ammatinvalinta- ja työelämäohjaus Suomessa vahvistaa kuitenkin koulutusalojen ja työelämän vahvaa eriytymistä (Yuksel ym. 2022). Rakenteellista syrjintää ilmenee maahanmuuttaneiden tyttöjen ja naisten ohjaamisessa matalapalkka-aloille vastoin aiemmin hankittua koulutusta, osaamista tai motivaatiota (Kurki 2018). Työllistymistä hidastaa myös työnhakuvaiheen syrjintä. Syrjintää eli henkilön tai ryhmän eriarvoista kohtelua tai erilaiseen asemaan asettamista ilman hyväksyttävää syytä kohtaavat erityisesti Lähi-Idästä ja Afrikasta muuttavat

(Kanninen & Virkola 2021). Maahanmuuttaneiden naisten sukupuolensa ja taustansa perusteella kohtaaman moniperusteisen syrjinnän tunnistamiseen tarvitaan lisää tutkimusta (Oikeusministeriö 2021). Työnhakuvaiheessa kohdatulla syrjinnällä on vakavia seurauksia yksilön taloudelliselle tilanteelle, hyvinvoinnille sekä työurien käynnistymiselle (Pietiläinen ym. 2018).

Tilastojen mukaan ulkomaalaistaustaiset naiset saavuttavat ulkomaalaistaustaisten miesten työllisyysasteen vasta 15 vuoden Suomessa asumisen jälkeen (Larja 2019). Heikko työmarkkina-asema vaikuttaa yksilöiden toimeentuloon, hyvinvointiin sekä urakehitykseen. Perheellisten kohdalla se vaikuttaa erityisesti tyttäriin (Kurronen 2021). Näistä syistä naisten tulisi päästä suomen ja ruotsin kielten kurseille sekä työllistymistä edistävien palvelujen piiriin heti maahantulon jälkeen. Pitkät hoitovapaat heikentävät naisten työllisyyttä, ura- ja palkkakehitystä sekä lopulta myös tulevaa eläkettä. Elokuussa 2022 voimaan astuvan perhevapauudistuksen myötä vanhemmat voivat jakaa vanhempainpäivärahat puoliksi (KELA 2022). Isien kannustaminen perhevapaiden pitämiseen vaatii kuitenkin työnantajilta merkittävää asennemuutosta. Yhden vanhemman perheiden vanhempien työelämäosallisuutta voi tukea konkreettisin keinoin, esimerkiksi laajentamalla pienten koululaisien aamu- ja iltapäivätoimintaa valtakunnalliseksi toiminnaksi (Zad & Kaunisto 2021). Työllistymisen rakenteellisten esteiden, kuten rekrytointisyrjinnän purkaminen, on avainasemassa yhdenvertaisen työelämän rakentamisessa Suomeen. ■

- Artikkelin perustuu väitöskirjatutkimukseeni kahteen osajulkaisuun. Käytän käsitettä ulkomaalaistaustainen viittaamaan henkilöön, joka on muuttanut maahan tai jonka molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt Suomen ulkopuolella. Maahanmuuttaneella tarkoitetaan nuoruus- tai aikuisiällä Suomeen muuttanutta henkilöä, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Hyödynnän sukupuolentutkimuksen ja työelämän tutkimuksen teoriakeskusteluja. Näkökulmani on intersektionaalinen.

LÄHTEET

- Busk, Henna, Signe Jauhiainen, Antti Kekäläinen, Satu Nivalainen & Tuuli Tähtinen (2016). Maahanmuuttajat työmarkkinoilla – tutkimus eri vuosina Suomeen muuttaneiden työurista. *Eläketurvakeskuksen tutkimuksia* 06/2016. Helsinki: Eläketurvakeskus.
- Castaneda, Anu, Johanna Mäki-Opas, Satu Jokela, Nina Kivi, Minna Lähteenmäki, Tanja Miettinen, Satu Nieminen & Päivi Santalahti (2018). *Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa. PALOMA-käsikirja*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Elomäki, Anna, Hanna-Kaisa Hoppaia & Hanna Ylöstalo (2021). Koronakriisistä hoivaavaan talouteen. *Politiikasta.fi* 3.3.2021. Saatavilla: <https://politiikasta.fi/koronakriisista-hoivaavaan-talouteen/> Luettu 12.4.2022.
- Hiitola, Johanna, Zeinab Karimi & Valtteri Vähä-Savo (2021). Epävarmuuden jatkumot: prekaarisuuden muodot ja sukupuolittunut väkivalta pakkomuuttajien elämänsäntöissä. *Sukupuolentutkimus* 34(3), 34–43.
- Hiitola, Johanna & Jaana Vuori (2018). Afganistanilaisten pakkomuuttajien arjen kansalaisuus ja toiminnan mahdollisuudet. *JANUS: SOSIAALIPOLITIIKAN JA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEN AIKAKAUSLEHTI* 26(4), 326–342.
- Järventausta, Eeva, Maiju Paananen & Kirsti Karila (2021). Millaiset normit kehystävät työelämää koskevia ratkaisuja pienten lasten vanhempien puheessa? *Työelämäntutkimus* 19(4), 174–196. doi: <https://doi.org/10.37455/tt.95001>
- Kaihovaara, Antti (2022). Maahanmuuttaneiden työllisyys koronapandemiassa. *Työpoliittinen aikakauskirja* 1/2022. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kanninen, Ohto & Tuomo Virkola (2021). *Rekrytointisyrjintä ja sen vastaiset keinot*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:27. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Könönen, Jukka (2011). Palvelualan työnantajat ja joustavat ulkomaalaiset työntekijät: Maahanmuuttohallinnon merkitys prekaarisen työvoiman tuottamisessa. *JANUS: SOSIAALIPOLITIIKAN JA SOSIAALITYÖN TUTKIMUKSEN AIKAKAUSLEHTI* 19(1), 52–67.
- Kurki, Tuuli (2018). *Immigrant-ness as (mis)fortune? Immigrantisation through integration policies and practices in education*. University of Helsinki, Faculty of Educational Sciences.
- Kurronen, Sanna (2021). Maahanmuuttajanaisten loukku. Heikko työllisyys heijastuu myös toisen polven pärjäämiseen. *EVA Arvio* 30, 9.2.2021. Saatavilla: <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2021/02/eva-arvio-030.pdf>. Luettu 8.4.2022.
- Larja, Liisa (2019). Maahanmuuttajanaiset työmarkkinoilla ja työmarkkinoiden ulkopuolella. Kazi, Villiina, Anne Alitolppa-Niitamo & Antti Kaihovaara (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Lyytinen, Eveliina (2019). Johdanto. E. Lyytinen (toim.), *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*. Siirtolaisuusinstituutti. Turku: Painosalama Oy.
- Moring, Anna & Tiina-Emilia Kaunisto (2021). Miten työelämän perheystävällisyydessä huomioidaan perhetilanteiden moninaisuus? *Työelämän tutkimus*, 19(4), 646–659. doi: <https://doi.org/10.37455/tt.112504>
- OECD (2018). *OECD Economic Survey of Finland 2018*. Saatavilla: <http://www.oecd.org/eco/surveys/economic-survey-finland.htm>. Luettu 12.4.2022.
- Oikeusministeriö (2021). *Yhdenvertainen Suomi: Valtioneuvoston toimintaohjelma rasmin torjumiseksi ja hyvien väestösuhteiden edistämiseksi*. Oikeusministeriön julkaisu 2021:34. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-808-0>. Luettu 12.4.2022.
- Pietiläinen, Marjut, Niina Viitasalo, Liudmila Lipiäinen, Satu Ojala, Minna Leinonen, Katri Otonkorpi-Lehtoranta, Eeva Jokinen, Päivi Korvajärvi & Jouko Nätti (2018). *Työssä koettu syrjintä ja myöhempi työura*. Loppuraportti. Työsuojelurahaston tutkimushanke 2015–2017. Tampereen yliopisto.
- Teräsaho, Mia & Anne-Mari Hietaharju (2022). Suomeen muuttaneet kohtaavat voimakkaasti sukupuolen mukaan eriytyneet työmarkkinat. *Kansainvälisten osajien Suomi*. Saatavilla <https://www.kvosajien suomi.com/blogi-1/thlvieraskyna?s=03>. Luettu 6.4.2022.
- Tilastokeskus (2020). *Perheet 2020*. Saatavilla: https://www.stat.fi/til/perh/2020/perh_2020_2021-05-28_tau_003_fi.html. Luettu 8.4.2022.
- Ubaud, Anu (2022). Seksuaalinen väkivalta on ase, joka haavoittaa iäksi. *Helsingin Sanomat* 5.5.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000008792501.html> Luettu 15.5.2022.
- Zad, Youssef & Tiina-Emilia Kaunisto (2021). Yksinhuoltajien työllisyys paranisi joustavamman lastenhoidon avulla. *Helsingin Sanomat* 15.1.2021. Saatavilla: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000007740003.html>. Luettu 10.4.2022.
- Yuksel, Hülya, Katariina Mankinen & Shadia Rask (2022). Faktantarkistus ennakkoluuloille – Viisi myyttiä ”maahanmuuttajanaisesta”. *THL blogi* 8.3.2022. Saatavilla <https://blogi.thl.fi/faktantarkistus-ennakkoluuloille-viisi-myyttia-maahanmuuttajanaisesta/>. Luettu 6.4.2022.

1. Vuonna 2021 kiintiöpakolaisten määrä oli 1050 (Migri.fi).
2. Moring & Kaunisto (2021, 646) viittaavat monimuotoisilla perheillä esimerkiksi uusperheisiin, sijaisperheisiin, sateenkaari-perheisiin, kahden kulttuurin sekä yhden vanhemman perheisiin.
3. Yhden vanhemman perheessä päävastuun lapsen/lasten kasvatuksesta ja arjesta kantaa yksi vanhempi (Moring & Kaunisto 2021).
4. UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2018) Protection. <http://www.unhcr.org/protection.html>

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluopaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>